

ROMANUL REALIST SUBIECTIV

ULTIMA NOAPTE DE DRAGOSTE, ÎNTÂIA NOAPTE DE RĂZBOI

de Camil Petrescu

ÎNCADRAREA ÎN CONTEXT (Opera autorului, epocă, specie literară):

Roman al unui deschizător de drumuri în proza reflexivă românească- Camil Petrescu(1894-1957) , creația „ *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*” se înscrie în **estetica modernismului** printr-o **nouă formulă epică** după modelul lui Marcel Proust.

Criticul literar G.Călinescu afirmă că „ *proza lui Camil Petrescu este o proză superioară care a influențat întreaga epocă*”.

Înnoirea romanului românesc interbelic se produce prin sincronizarea cu filozofia și știința, dar și cu literatura universală, potrivit concepției lui Eugen Lovinescu(care propune ca mutații în planul prozei: **intelectualizarea, schimbarea mediului rural cu cel citadin și dezvoltarea romanului de analiză.**

Romanul lui Camil Petrescu se încadrează în **perioada interbelică**, în tipul de **roman de analiză** cultivat în epocă de Hortensia Papadat Bengescu, Anton Holban, Mircea Eliade, Mihail Sebastian; roman în care accentul cade pe tehnicile ale analizei psihologice și pe o perspectivă narativă subiectivă, pe descrierea stărilor sufletești, a problemelor de conștiință sau chiar a zonelor obscure ale subconștientului. **Romanul modern de tip subiectiv (proustian)** promovat de Camil Petrescu este un **roman de analiză psihologică**, redactat la persoana I, ce impune un **nou univers epic** și un **nou tip de personaj**, o **conștiință lucidă, analitică, intelectualul, inadaptatul superior**.

Romanul se încadrează în **tipul de roman psihologic** prin:

- Temă,
- Conflict (interior),
- Protagonist(o conștiință problematizantă)
- Utilizarea unor tehnici **moderne ale analizei psihologice**: - **introspecție** (autoanaliză),
- **monolog interior**,
-**fluxul conștiinței**.

APARIȚIA ROMANULUI:

Publicat în anul 1930

SURSE DE INSPIRAȚIE:

- o **sursă autobiografică**: jurnalul de campanie al autorului din timpul Primului Război Mondial, -preocuparea autorului de a scrie despre război, anunțată în revista „ *Omul liber*”, anunțându-și intenția de a scrie nuvele și un roman de evocare a războiului (titluri anterioare: „ *Romanul căpitanului Andreescu*”, „*Proces- verbal de dragoste și război*”, „*Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*” vor apare în revistele „*Facla*” și „*Vremea*”.

CONCEPȚIA AUTORULUI DESPRE ROMAN:

Adept al modernismului lovinescian, Camil Petrescu este cel care, prin opera lui, fundamentează **principiul sincronismului**, altfel spus, contribuie la sincronizarea literaturii române cu literatura europeană (europenizarea literaturii române), prin aducerea unor **noi principii estetice** ca :

- **autenticitatea**,
- **substanțialitatea**,
- **relativismul**,
- și prin **crearea personajului intelectual lucid și analitic**, în opoziție evidentă cu ideile sămănătoriste ale vremii, care promovau "o duzină de eroi plângăreți". Camil Petrescu

opinează că literatura trebuie să ilustreze " *probleme de conștiință*", pentru care este neapărată nevoie de un mediu social în cadrul căruia acestea să se poată manifesta.

Prozatorul teoretizează în literatura noastră, **romanul modern de tip proustian** și respinge romanul de tip tradițional(ce prelucrează artificial faptele trăite), pentru a evita confuzia dintre realitate și „propunerea realității” din romanul tradițional, pledează pentru o **estetică a autenticității în studii teoretice**:

Eseuri: *De ce nu avem roman?*(1927)

Noua structură și opera lui Marcel Proust(1935)

Volumul: *Teze și antiteze*(1936)

Teoretician al „*noului roman*”(în conferința, „ *Noua structură și opera lui Marcel Proust*”), Camil Petrescu este scriitorul care a introdus o **nouă structură a operei** (al cărei model devenea confesiunea , jurnalul) și un **stil nou** „alb”, fără podoabe căutate, capabil să exprime sinceritatea și autenticitatea trăirilor sufletești.

Elemente de noutate în estetica romanului:

Camil Petrescu fixează o **estetică modernă a romanului românesc**, cerând literaturii: **autenticitate, exactitate, adevăr și experiență personală**: „*eu nu pot scrie decât ceea ce am trăit și am simțit doar eu*”, drept pentru care propune și aplică în creațiile sale principii ca :

- **Sincronizarea literaturii cu filozofia și psihologia epocii**(conform teoriei lovinesciene),
- **Literatura devine mijloc de cunoaștere, de descoperire și nu de invenție**, numai **memoria involuntară** poate da concretul: „*nu putem cunoaște nimic absolut decât răsfrângându-ne în noi înșine, decât întorcând privirea asupra propriului nostru conținut sufletesc*”.(*Teze și antiteze*)
- **Timpul prezent și subiectiv**, actualizează gânduri, îndoieli, fapte trecute-totul subordonat memoriei, în consecință, **romanul înseamnă experiență interioară**, astfel **construcția** romanului devine mai liberă, **fiind determinată de condiția memoriei și a introspecției**, ca metodă de bază:„... *să nu descriu decât ceea ce văd, ceea ce aud, ceea ce înregistrează simțurile mele, ceea ce gândesc eu. Aceasta-i singura realitate pe care o pot povesti. Dar aceasta-i realitatea conștiinței mele, conținutul meu psihologic*”.
- **Narațiunea la persoana I**:„*Din mine însumi eu nu pot ieși, eu nu pot descrie decât propriile mele senzații, propriile mele imagini. Eu nu pot vorbi onest decât la persoana întâi*”.(punctele de plecare ale acestor idei se regăsesc în filozofia lui Bergson și Husserl).
- **Autenticitate**:*exprimarea în scris a ceea ce simți, a ceea ce gândești*” , „*singura realitate pe care o pot povesti...este realitatea conștiinței mele, conținutul meu psihologic*”, **în plan stilistic, autenticitatea** se reflectă în grija pentru exprimarea „exactă”, cu sinceritate, a trăirii unor experiențe de viață „adevărate”(prin confesiune, analiză și autoanaliză lucidă) și în refuzul scrisului frumos(stilul anticalofil).
- **Anticalofilismul** (manifestarea împotriva scrisului frumos și notarea precisă, exactă a stărilor și senzațiilor, Camil Petrescu respinge „*stilul clasic, stilul frumos, evolutiv*”, calofilia „*care poate lua forma mimetismului stilistic*”, precizând că:„ *Stilul frumos este opus artei...E ca dicțiunea în teatru, ca scrisul caligrafic în știință*”, notându-și preferința pentru :„*a povesti net...ca într-un proces verbal*”.
- Romanul impune o **nouă formulă epică**, ce nu are la bază un subiect propriu-zis, ci **se structurează pe o pasiune sau pe o idee**, romanul devine astfel unul de **observație a vieții interioare, de analiză psihologică**, iar creatorul descrie realitatea în măsura în care a cunoscut-o printr-o **experiență directă.(roman al experienței)**,
- **Problematika fundamentală** a operei lui Camil Petrescu fiind **problematika cunoașterii**, cei mai mulți dintre eroii săi se încadrează într-o **tipologie a inteligenței**: spirite lucide, neliniștite, clocotitoare de idei, eroii camilpetrescieni sunt intelectuali aflați în căutarea absolutului, și cum absolutul nu poate fi atins, cei mai mulți dintre ei sfârșesc tragic.

„*Ultima noapte de dragoste, ..*” este un **roman modern de tip subiectiv**, deoarece are drept caracteristici:

- Unicitatea perspectivei narative,
- Timpul prezent și subiectiv,
- Fluxul conștiinței,
- Memoria afectivă,
- Narațiunea la persoana I,
- Luciditatea autoanalizei,
- Anicalofilismul și autenticitatea (definită ca identificarea actului de creație cu realitatea vieții, cu experiența neperversă, cu trăirea febrilă)

•

TEMELE ROMANULUI:

Textul narativ se compune din două părți precizate în titlu, care indică temele romanului, în același timp, cele **două experiențe fundamentale de cunoaștere trăite** de protagonist, ca experiențe ale căutătorului de absolut: **dragostea și războiul**:

- Prima parte reprezintă **rememorarea iubirii** matrimoniale eșuate dintre Ștefan Gheorghidiu și Ela, (tema: **dragostea**),
- Partea a doua, construită sub forma jurnalului de campanie al lui Gheorghidiu, urmărește experiența de pe front, în timpul Primului Război Mondial (tema: **războiul**)

SUBTEME:

- **Drama intelectualului însetat de absolut pe plan afectiv (erotic),**
- **Inadaptarea intelectualului la o lume de impostori și oameni mediocri,**
- **Cunoașterea,**
- **Condiția umană.**

MOTIVE LITERARE: predestinarea, moartea, absolutul, motivul balzacian al moștenirii,

TITLUL:

Titlul romanului indică temele acestuia și poate fi considerat o metaforă a timpului psihologic, a modului în care timpul obiectiv și evenimentele exterioare sunt asimilate în prezentul conștiinței:

-**substantivul „noapte”** exprimă trăirea în conștiință, incertitudinea care devorează lăuntric, iraționalul și întunericul firii umane cu care se confruntă.

-adjectivele „**ultima**” și „**întâia**”, așezate într-o ordine semnificativă, marchează momente importante ale transformării sale și sugerează disponibilitatea eroului de a depăși drama iubirii înșelate și de a intra în alt orizont al cunoașterii.

Noaptea conștiinței e legătura dintre cele două părți ale romanului, dată de trăirea în conștiință.

-titluri anterioare: „*Jurnalul căpitanului Andreescu*”, „*Proces-verbal de dragoste și de război*”.

INCIPITUL:

În **incipit** sunt fixate cu precizie realistă **coordonatele spațio-temporale** în care se află tânărul sublocotenent Ștefan Gheorghidiu, în primăvara anului 1916, proaspăt sublocotenent rezervist, care participă la amenajarea fortificațiilor pe valea Prahovei: „***În primăvara anului 1916, ca sublocotenent proaspăt, întâia dată concentrat, luasem parte, cu un regiment de infanterie din capitală, la fortificarea văii Prahovei, între Bușteni și Predeal***”-acțiunea primului capitol e posterioară întâmplărilor relatate în restul Cărții I.

FINALUL:

Deschis, permițând adăugarea unui epilog târziu, prezintă aparent un Ștefan Gheorghidiu izbăvit, capabil să-și nege trecutul, renunțând la amintiri: „***I-am dăruit nevesti-mi încă o sumă ca aceea cerută de ea la Câmpulung și m-a interesat să văd cu ce formalitate îi pot dăruia casele de la Constanța. I-am***

scris că-i las absolut tot ce e în casă, de la obiecte de preț la cărți...de la lucruri personale, la amintiri. Adică tot trecutul”.

Relația Incipit –final: Dacă **incipitul** este construit în manieră realistă, cu detalii de timp și spațiu, **finalul deschis** lasă loc interpretărilor multiple, specific prozei de analiză psihologică. Astfel, în final, Gheorghidiu, obosit să mai caute certitudini și să se mai îndoiască, se simte detașat de tot ceea ce îl legase de Ela, și hotărăște să o părăsească și să-i lase „*tot trecutul*”.

RELAȚII SPAȚIALE ȘI TEMPORALE

Timpul și spațiul sunt fixate cu precizie în incipitul romanului, marcând un timp al narațiunii, un timp **cronologic, obiectiv** „*În primăvara anului 1916*”, pe valea Prahovei, „*între Bușteni și Predeal*”.

Acțiunea romanului se petrece atât în **mediul citadin**(București, Câmpulung), cât și **pe front** și cuprinde evenimente trăite de protagonist cu aproximativ **doi ani și jumătate înainte de 1916**, anul intrării României în război, cât și **în timpul desfășurării acestuia**.

Timpul și spațiul sunt reunite într-un **prezent al trăirilor și frământărilor interioare**, un timp subiectiv care urmărește retrospectiv, monografia iubirii, prin confesiunea personajului-narator.

CONFLICTUL:

- **Conflictul interior**(care primează în roman) se produce în **conștiința personajului-narator**, Ștefan Gheorghidiu și e declanșat de conflictele exterioare(întrucât eroul trăiește sub tirania conștiinței absolute, a obsesiei autoanalizei care devine devoratoare). El cunoaște **stări și sentimente contradictorii** în ceea ce o privește pe soția sa sau mediul în care trăiește (datorită diferenței dintre aspirațiile lui Gheorghidiu și realitatea lumii înconjurătoare).

- **Conflictul exterior** , de ordin moral, pune în evidență relația personajului cu societatea, cu familia (care luptă pentru moștenire), cu Ela (trăind împăcări și despărțiri repetate), sau între imaginea reală și crudă a războiului și idealizările din literatură., accentuând același orgoliu al respingerii și plasând personajul principal în categoria inadaptaților social.

TIMPUL NARĂRII-TIMPUL NARAT(timp cronologic-timp psihologic)

Primul capitol pune în evidență cele două planuri temporale din discursul narativ: timpul narării, **timpul cronologic**(prezentul frontului) și timpul narat, **timpul psihologic**(trecutul poveștii de iubire).

Capitolele I și VI din prima parte a romanului cuprind **evenimente contemporane cu momentul narării**(prezentul amintirii).

Capitolele II, III, IV, V constituie o **retrospectivă** ce poate fi considerată „*un roman în roman*”, aproximativ doi ani și jumătate din viața protagonistului.

Revenirea la prezent se face în capitolul al VI-lea: „*Dar ultima scrisoare mă chema negreșit la Câmpulung.....aseară la popotă, a fost a treia încercare.*”-prin această frază se încheie paranteza epică din capitolele II-V și se revine la seara discuției de la popotă, așadar **cap. VI reia firul cronologic** intrerut prin retrospectivă și cuprinde două zile pline de întâmplări chinuitoare pentru gelozia lui Gheorghidiu(drumul la Câmpulung, cearta cu soția, întoarcerea pe front). Duminică seara, după declarația de intrare în război, personajul este complet absorbit de marele eveniment , intrarea României în război, eveniment ce îi va schimba perspectiva asupra vieții și asupra iubirii.

Capitolele VII-XII cuprind relatări de pe front, trăirea în conștiință a terorii războiului (**timpul cronologic**).

În ultimul capitol al romanului se revine la povestea de dragoste. Titlul capitolului e semnificativ **Comunicat apocrif**- sugerând schimbarea, transformarea personajului, care anunță, sub forma unui „comunicat”, tocmai eliberarea de gelozie, pierderea iubirii pentru Ela, consecință a reconfigurării și schimbării perspectivei asupra vieții, morții, și implicit, a iubirii.

COMPOZIȚIA ȘI STRUCTURA

COMPOZIȚIA romanului, alcătuit ca o confesiune la persoana întâi, urmărind fluxul conștiinței, cuprinde: **două părți și treispezece capitole** cu titluri sugestive:

- I. **Cartea întâia**: șase capitole(cuprinde „*istoria geloziei lui Ștefan Gheorghidiu*” după G.Călinescu), metafora din titlu sugerează rătăcirile personajului prin noaptea incertitudinilor sale legate de iubirea pentru Ela.
- II. **Cartea a doua**: șapte capitole(ultimul cu valoare de epilog) *este, „un jurnal de campanie”* (G.Călinescu) ce surprinde spectacolul apocaliptic al războiului.

-prima parte este o fabulație, bazându-se pe ficțiune, iar cea de a doua parte pornește de la jurnalul de campanie al autorului.

Cartea I:

- Capitolul I**-, „*La Piatra Craiului în munte*”-vara anului 1916(**timp obiectiv**).
- Capitolele II-V**-retrospectivă asupra anilor 1914-1916(**timp subiectiv**), „*roman în roman*”(N.Manolescu)
- Capitolul VI**-revenire la momentul inițial (**timp obiectiv**), ultimele două zile dinaintea intrării României în Primul Război Mondial.

Cartea a II-a: acțiune cronologică, începând din 14 august 1916(**timp obiectiv**)

-titlurile capitolelor sunt rezumative sau metaforice: „*La Piatra Craiului în munte*”, „*Diagonalele unui testament*” , „*Între oglinzi paralele*”, etc

-formula narativă: e cea **a romanului în roman**(romanul iubirii este inserat în romanul războiului)

-principiul compozițional este cel al **memoriei involuntare**(declanșate nu de o senzație, ca la Marcel Proust, ci de o dezbatere și un conflict de idei- discuția polemică despre iubire , purtată la popota ofițerilor)

STRUCTURA modernă cuprinde: **două planuri narrative** aflate într-un raport antitetic și un **plan eseistic**, izolat în note de subsol.

Planurile romanului:

- **Planul interior (subiectiv)**: al conștiinței eroului-narator urmărește analiza profundă a unor sentimente: incertitudinea, gelozia produsă de nepotrivirea dintre real și ideal, inadaptarea, neputința atingerii absolutului. Martor și protagonist al întâmplărilor relatate, personajul își lărgeste universul cunoașterii: „*căutam o verificare și o identificare a eului meu*”,- de aceea în roman importante nu sunt faptele(istoria cuplului, etapele și evoluția iubirii) , ci **drumul lăuntric al cunoașterii, al clarificării interioare a eroului**, iubirea fiind o problemă de cunoaștere.
- **Planul exterior(obiectiv)** include **aspecte ale existenței concrete**: viața de student sărac, moștenirea, lumea mondenă, aceea a afacerilor, plimbările la șosea, excursia la Odobești, realitățile crunte ale războiului - evenimente relatate la pers. I (specific romanului subiectiv - deoarece autorul nu descrie decât ceea ce el însuși vede, aude, înregistrează cu simțurile sale, gândește).
- **Planul eseistic**-realizat prin notele infrapaginale, adaugă un **plan auctorial**(prin care se creează impresia de autenticitate).

CONSTRUCȚIA SUBIECTULUI

Subiectul este mai degrabă un pretext, romanul reconstituind **experiența cunoașterii prin iubire**(monografia unui sentiment-**gelozia**) și **experiența confruntării cu moartea**(episoade ale vieții de front: „decupaje”).

Cartea I

În **Capitolul I** („*La Piatra Craiului în munte*”) este conturat cadrul geografic, social și psihologic în care se află personajul protagonist: în primăvara anului 1916, concentrat ca sublocotenent, Ștefan Gheorghidiu se afla în zona văii Prahovei, zonă importantă din perspectiva intrării României în război(Parlamentul, partidele politice și presa vorbeau cu respect despre această „fortificare”, pe care Gheorghidiu o ironizează: tranșeele erau, „*niște șanțulețe ca pentru scurgerea de apă*”).

Aceasta e prima revelație asupra războiului demitizat, căreia îi vor urma altele în Cartea a II-a.

Mutat ulterior la Piatra Craiului, Gheorghidiu participă la instrucția militară comparată cu jocurile copiilor. Pentru Gheorghidiu, această concentrare era „*o lungă deznădejde*”, determinându-l să trăiască într-o continuă tensiune psihică, fiind sensibilizat de dureroasele incertitudini ale iubirii pentru soția sa Ela. Pe acest fond sufletesc, are loc, într-o seară, o discuție la popota ofițerilor, pe marginea unei știri din ziar: un bărbat din lumea bună și-a ucis soția necredincioasă și a fost achitat.

Opiniile diferite ale celor prezenți dau naștere la comentarii pe care tânărul le consideră superficiale, totuși își amână intervenția, încercând să câștige bunăvoința **căpitanului Dimiu**(de la care solicitase o permisie ca să plece la Câmpulung, pentru a se întâlni cu Ela).

Refuzat din nou, Gheorghidiu are o izbucnire nervoasă care-l obligă să părăsească încăperea. Abia afară i se destăinuie unui camarad, într-un lung monolog despre iubire, din care reiese o imensă suferință. Cauzele acestei suferințe sunt dezvăluite, **prin retrospectivă**, în următoarele patru capitole.

Capitolul al II-lea(„*Diagonalele unui testament*”) începe în mod abrupt printr-o mărturisire: „*Eram înșurat de doi ani și jumătate cu o colegă de la Universitate și bănuiam că mă înșeală(...) Era o suferință de neînchipuit, care se hrănea din propria ei substanță*”.

Începută prin anii 1912-1913, în Universitatea bucureșteană, iubirea lui Ștefan Gheorghidiu, (student sărac, orfan de tată, locuind împreună cu mama și surorile sale) pentru Ela(o fată orfană, crescută de o mătușă) se **naște din orgoliu**, tânărul fiind măgulit de admirația pe care i-o arătau colegii pentru că era iubit pătimaș de „*una dintre cele mai frumoase studente*”.

După ce se căsătoresc, cei doi trăiesc în condiții materiale modeste, până când o întâmplare le schimbă viața. De Sfântul Dumitru, întreaga familie este invitată la unchiul Tache-un unchi bătrân și foarte bogat, a cărui moarte apropiată deschidea perspectiva unei moșteniri. În timpul mesei, rudele vorbesc despre tatăl lui Ștefan, intelectual de valoare, dar idealist, care murise sărac, lipsindu-i priceperea de a face avere(pe care o aveau frații săi: **Tache și Nae Gheorghidiu**). Opiniile rudelor îl lezează pe Ștefan, care ripostează tăios, spre consternarea tuturor, jignindu-l pe unchiul Tache.

În mod paradoxal, peste doar trei săptămâni, când unchiul Tache moare, familia află că acesta îi lăsase lui Ștefan o avere, din care îi rămânea destul chiar și după procesul pe care mama sa și rudele i-l intentează.

Acum, tânărul are o altă revelație: cea a adevăratului caracter al Elei, care se dovedește un spirit pragmatic , dar începe să coboare de pe soclul pe care bărbatul i-l înălțase.

Capitolul al III-lea(„*E tot filozofie...*”) prezintă viața mondenă a tinerei familii, pe care moștenirea o schimbă radical, căci pătrund într-o altă lume, cu alte principii și obiceiuri(petreceri, vizite și dans). Inițiat de unchiul său, Nae Gheorghidiu, în afaceri, Ștefan se dovedește un inadaptat.

Pe măsură ce Ela aspiră spre lux,distrației, viața mondenă,integrându-se perfect în cercurile lumii bogate, soțul ei este șocat de imaginea actuală a femeii în care moștenirea trezise porniri care dominau lent ființa ei și care o determinau să intre în contradicție cu idealul lui de feminitate(el ar fi vrut să fie mereu feminină, desupra discuțiilor vulgare despre bani).

Gheorghidiu începe treptat să fie torturat de gelozie, sentiment ce se declanșează după ce Ela îl cunoaște în casa Anișoarei(verișoara lui Ștefan) pe Gregoriade.

Observațiile Elei cu privire la vestimentația sa, la stângăcia dansului, îl determină să vadă că femeia se înstrăina de el. Viața îi devine curând o tortură, nu mai putea citi nicio carte, părăsise Universitatea. Din viața nouă a tinerei familii se reține o întâmplare semnificativă pentru „*noaptea* ” incertitudinilor în care intră tânărul îndrăgostit: excursia „în bandă” la Odobesti, de sărbătoarea sfinților Constantin și Elena, care va declanșa criza de gelozie a personajului În timpul acesteia, Ela îi acordă o atenție exagerată lui G. (Gregoriade), vag avocat și om de lume, care-i va deveni foarte apropiat mai târziu. Mirat și apoi consternat de pătrunderea acestui intrus în intimitatea lor, Gheorghidiu suferă pentru fiecare gest al soției

sale: faptul că Ela dispăre împreună cu G., atenția pe care femeia i-o acordă acestuia la masă, preferința comună a celor doi pentru un anume vals, provoacă și întrețin gelozia tânărului, accentuată de o luciditate tăioasă. Sufletul său trece prin mai multe stări: dispreț, suferință, duioșie: „***În toate cele trei zile, cât am stat la Odobești, am fost ca și bolnav, cu toate că păream de o veselie excesivă.***”. Eroul își descoperă soția cu o uimire dureroasă, vedea în fața lui „***un cap străin și vulgar***”, Drama trăită este amplificată de eroul care își exacerbează suferința „***Prăbușirea mea lăuntrică era cu atât mai grea, cu cât mi se rupsese axa sufletească***”.

După excursia de la Odobești, legătura, ce părea până atunci indestructibilă, începe să fie serios pusă la îndoială. Relația lor devine o succesiune de separări și împăcări. Pentru a se răzbuna pe Ela, Gheorghidiu cochetează cu alte femei întâlnite la petreceri sau recurge el însuși la adulter(într-o noapte aduce acasă o femeie de moravuri ușoare după care Ela îl părăsește).

Capitolul al IV-lea („Asta-i rochia albastră”) prezintă împăcarea dintre cei doi soți, după o despărțire temporară, urmată de o altă despărțire: întors pe neașteptate într-o noapte de februarie, de la Azuga, unde fusese concentrat, nu-și găsește soția acasă, aceasta își face apariția dimineata. Femeia părăsește locuința, iar peste câteva zile, soțul îi scrie, propunându-i un divorț amiabil. De această dată împăcarea survine, după ce Gheorghidiu descoperă un bilet răstăcit printre lucrurile Elei, bilet prin care Anișoara, verișoara lui, o invită pe Ela să petreacă noaptea cu ea, tocmai în seara în care el nu o găsisese acasă.(capitolul; „***Între oglinzi paralele***”).

În 1916, când este concentrat din nou, căci războiul este pe punctul de a izbucni, Gheorghidiu, concentrat la Piatra Craiului, o aduce pe Ela să locuiască la Câmpulung, aproape de regimentul lui.

Acum povestitorul revine la discuția de la popotă, romanul iubirii din **capitolele II-V** încheindu-se cu fraza: „***Dar ultima scrisoare mă chema „negreșit” la Câmpulung, pentru sâmbătă sau cel mai târziu duminică.***”

Capitolul al VI-lea („Ultima noapte de dragoste”) încheie **Cartea I** și rezumă cele două zile de permisie ale lui Gheorghidiu la Câmpulung. Acesta găsește aici o altă Ela, cu gesturi pe care nu i le cunoștea și care își arată întreaga micime sufletească: îi cere s-o treacă în testament, pentru ca, în eventualitatea morții lui pe front, să aibă existența asigurată. Încă o dată cel care căutase iubirea absolută are revelația dureroasă a golului care îl înconjură.

Pe urmă, ieșind în oraș, Ștefan Gheorghidiu îl întâlnește pe G., fapt care-i acutizează frământările. Hotărât să-i pândască pe cei doi și să-i ucidă, tânărul este întâlnit pe stradă de un superior care îl duce la regiment, întrucât România intrase în război.

Finalul părții întâi a romanului surprinde drumul până la regiment, făcut de erou în compania locotenent-colonelului, un nou prilej pentru Gheorghidiu de a-și tortura conștiința cu neliniști și îndoieli sfâșietoare, cu supoziții pe care nu și le poate argumenta suficient sau despre care crede că sunt dovezi zdrobitoare.(povestea spusă de colonel despre aventura lui G.)

Cartea a II-a

Începe cu capitolul „***Întâia noapte de război***” care corespunde simetric ultimului capitol al primei părți și în care este zugrăvit primul asalt al armatei române asupra postului vamal ungar (granița cu Austro-Ungaria). Ștefan Gheorghidiu și soldații din unitatea lui pătrund în localitatea Bran, cuceresc măgura cu același nume, apoi Tohanul Vechi, comuna Vulcan, trec Oltul, se opresc pe dealurile de dincolo de râu, în Coham și se îndreaptă spre Sibiu.

Încă de acum, învălmășeala care precede atacul, spaima și apropierea morții, aduc războiul în limitele umanului și îl demitizează, descoperind o realitate dramatică, total opusă literaturii eroice pe tema războiului. Imaginea auditivă a primelor focuri de armă îl impresionează profund pe tânărul Gheorghidiu. Convins că va muri, personajul ignoră pericolul, îndemnându-și oamenii sleiți să înainteze. După câștigarea Măgurii Branului, Gheorghidiu privește cu alți ochi viața lui trecută: „***de tot zbuciumul de atunci, mi-aduc aminte cu adevărat, ca de o întâmplare din copilărie***”, realitatea morții copleșind sentimentele care pălesc în fața exeprienței finale.(Camil Petrescu mărturisește în ***Teze și antiteze*** că, în concepția sa, drama războiului devine drama personalității, motiv pentru care în roman, „***nu apare nicio luptă, ci numai viața interioară a insului***”).

În capitolele următoare sunt prezentate imagini realiste ale războiului: conducătorii militari dau ordine controversate, care ajung la soldați deformați sau nu ajung deloc. Marșurile sunt istovitoare,

soldații sunt lihniți de foame, iar moartea îi pândește de pretutindeni. Există o stare de confuzie generală, sporită de lipsa de experiență a multora dintre combatanți. La un moment dat, confuzia și deruta sunt atât de mari, încât românii se iau prizonieri între ei sau trag asupra trupelor proprii. Femei nevinovate sunt suspectate și acuzate de spionaj, ele fiind de fapt niște eroine(două surori Mănciulea acuzate de spionaj conduc batalionul prin vadul Oltului și sunt decorate, cap. „*Întâmplări la apa Oltului*”).

Există și situații opuse, când românii intervin în eliberarea unei săsoaice, ca apoi aceasta să se afle în fruntea opozițiilor, pentru că în război există și momente în care românii din Ardeal se solidarizează cu trupele române, iar populația de etnie săsească le este potrivnică.

Confruntarea dintre cele două forțe armate creează imagini de apocalipsă, căci după o luptă „*în jur se văd mantale, ranițe și ici-colo cadavre și răniți*”, iar nu departe un ofițer „*are mâțele scoase afară*”. Oamenii se privesc „*unii pe alții cu o nedumerire de animale duse la abator, iar cei care au plecat în față par plecați în noapte, pe lumea cealaltă*”.

Capitolul al V-lea „*Ne-a acoperit pământul lui Dumnezeu*”, cuvinte care reproduc spusele soldatului Marin Tucei, constituie **punctul culminant** al acțiunii din partea a doua. Tabloul războiului este reconstituit ca spectacol înspăimântător, cu sugestii apocaliptice: exploziile sunt asurzitoare, iar obuzele scurmă pământul, aruncându-l peste oameni, ca o prevestire a întoarcerii în țărână. Meritul autorului constă în surprinderea omenescului din fiecare luptător: zgomotul exploziilor se răsfrânge amplificat, în suflet, provocând o spaimă ancestrală; corpul se încordează în așteptarea altei explozii, iar gestul instinctiv de apărare este parcă de la începutul lumii; imaginea trupurilor contorsionate cuprinse de frică surprinde dezumanizarea: „*animalic, oamenii se strâng unii lângă alții*”, iar instinctul de apărare este mai puternic decât suferința aproapelui „*iar cel de la picioarele mele are capul plin de sânge*”. Imaginile șocante ale oamenilor care fug la întâmplare, se strâng unii în alții sau urmăresc șocați un corp care se deplasează cu capul retezat, se concentrează tragic în ultima propoziție: „*Nu mai e nimic omenesc în noi*”.

Acest fragment, ca și multe altele din romanul lui Camil Petrescu explică **viziunea lipsită de eroism asupra războiului, proprie autorului**, care l-a determinat pe criticul G.Călinescu să afirme că paginile Cărții a II-a constituie „*tot ce s-a scris mai subtil, mai frumos, sub semnul autenticității, despre război în literatura noastră*”.

Ultimul capitol, intitulat **Comunicat apocrif**(apocrif- „care este atribuit altui autor decât celui adevărat sau a cărui autenticitate este îndoielnică”), este ilustrativ pentru devenirea interioară a protagonistului.

În ultima confruntare prezentată, Ștefan Gheorghidiu este rănit și spitalizat după care se întoarce în București, dar se simte detașat de tot ce îl legase de Ela. Se întâlnește mai întâi cu mama sa la gara Obor, iar în București o vede pe Ela, atentă, grijuie, afectuoasă, dar, obosit, eroul devine indiferent la vechea preocupare, dacă aceasta îl înșală sau nu, chiar dacă o scrisoare anonimă îi aduce la cunoștință comportarea ei cât timp a fost concentrat. Hotărât să se despartă de soția lui, Ștefan se mută la hotel și îi dăruiește o sumă considerabilă, casele de la Constanța și tot ce e în casă, „*tot trecutul*”. Prin renunțare la trecut, adică atât la timpul trăit, cât și la cel memorat, Gheorghidiu se eliberează de drama erotică.

În urma parcurgerii experienței războiului și a confruntării directe cu moartea, eroul constată că viața nu trebuie irosită cu frământări mărunte și în comportamentul lui intervine oboseala și indiferența: „*Dar nu, sunt obosit, mi-e indiferent, chiar dacă e nevinovată*”.

CONSTRUCȚIA PERSONAJULUI:

Ștefan Gheorghidiu-personajul-narator, reprezintă tipul **intelectualului lucid, inadapdat superior**, care trăiește drama îndrăgostitului de absolut.

Eroul trăiește **în două realități temporale**, cea a **timpului cronologic(obiectiv)** în care povestește întâmplări de pe front sau din viața sa anterioară și un **timp psihologic(subiectiv)** în care protagonistul analizează drama iubirii. Toate faptele, reale sau psihologice, sunt consemnate în **jurnalul de pe front**, în

care Gheorghidiu analizează cu luciditate atât experiența subiectivă a iubirii, cât și cea obiectivă, trăită, a războiului.

Modalități de caracterizare: specifice romanului subiectiv:

-**introspecția și monologul interior** (tehnici ale analizei psihologice)

Dintre modalitățile de caracterizare a personajului, portretul lui Gheorghidiu este realizat mai ales prin:

I. Caracterizare indirectă (care se desprinde din fapte, gânduri, limbaj, gesturi, atitudini și relații cu celelalte personaje).

a) Statutul social, psihologic, moral al personajului

-prin statutul său social, Gheorghidiu este un **intelectual autentic și lucid, inadaptat superior** care trăiește **drama îndrăgostitului de absolut** ce nu-și găsește locul într-o societate dominată de mediocritate și imoralitate,

-student la Filozofie, are impresia că s-a izolat de lumea exterioară , însă , în realitate, evenimentele exterioare sunt filtrate prin conștiința sa. Gândurile și sentimentele celorlalte personaje nu pot fi cunoscute decât prin reflectarea lor în conștiința personajului principal:student sărac, pasionat de studiu, se căsătorește cu o colegă de la Universitate, studentă orfană și modestă reușind să trăiască o perioadă în lumea idelor și a cărților,trăind cu impresia că s-a izolat de realitatea materială imediată, până în momentul în care cuplul primește moștenirea de la unchiul Tache, a trăit în condiții modeste și în armonie.

a) **Mediul existențial:** „*Filozof într-o lume a neștiutorilor de carte cinici*”(G.Călinescu), Gheorghidiu rămâne în mediul său **un inadaptat**. După ce unchiul său, Tache Gheorghidiu, îi lasă o mare parte din avere, Nae Gheorghidiu , dar și mama și surorile sale îi vor intenta proces pentru a obține o cât mai mare parte din avere. Dezgustat, Ștefan va ceda o parte din avere în favoarea familiei, dar se simte tot mai **izolat de lumea meschină și egoistă** în mijlocul căreia trăiește. După un timp, este antrenat de rudele sale în afaceri, dar se dovedește a fi același om care trăiește în iluzie.

b) Faptele și atitudinile personajului:

Când familia se adună în casa unchiului Tache, de ziua acestuia, toți se poartă cu grijă infinită, în speranța moștenirii, pe când Ștefan ripostează dur, din cauză că așa îi impune **integritatea sa morală și sinceritatea vârstei. Dezinteresat** de problemele materiale, își găsește împlinirea în lumea înaltă a ideilor.

Orgolios, își poartă suferința ca pe o medalie și devine sfidător atunci când discută lucruri care îl privesc(scena de la popotă când îi sancționează drastic pe interlocutori: „*Nu cunoașteți nimic din psihologia dragostei. Folosiți un material nediferențiat. Discutați mai bine ceea ce vă pricepeți*”.

c) Relațiile cu alte personaje

-**relația dintre cei doi soți se bazează** pe orgoliu, atât în construirea, cât și în destrămarea ei. Ștefan începe să țină la Ela din orgoliul de a fi iubit, gelozia se produce din același motiv, iar orgoliul îi împiedică pe amândoi să se împace.Ea îl iubește atâta timp cât e mândră de valoarea lui intelectuală, în lumea lor de studenți săraci și se depărtează când, în noul ei cerc, soțul nu-i mai trezește admirația.

-**relația cu camarazii de pe front:** se remarcă atitudinea prietenoasă a lui Gheorghidiu față de camarazii de pe front, pentru care simte o **iubire caldă și umană** care-i înobilează sufletul.

Elocventă e scena în care Gheorghidiu îl vizitează, la spital, pe caporalul Nicolae Zamfir, rănit pe front, fiind **îndurerat și șocat** în fața omului care își pierduse ambele picioare.

II.Caracterizarea directă a lui Gheorghidiu e făcută de :

a) **Alte personaje** –caracterizarea este realizată prin replici scurte, precum aceea pe care i-o adresează **Ela** lui Ștefan, când soțul ei îi reproșează comportamentul de la Odobești:„*Ești de o*

sensibilitate imposibilă”. De asemenea , de față cu el, îl caracterizează evidențiind faptul că este intransigent și nu acceptă compromisul în nicio situație : „*așa e totdeauna...pune în toate o patimă*”.

Vrând să –l determine să accepte moștenirea, Ela îl încurajează să lupte până la capăt cu rudele sale și să nu se lase înșelat: „*Dar nu vezi că toți vor să te înșele...Pentru că ești prea bun..*”. Nae Gheorghidiu când îi cere să-și investească banii în afaceri: „*N-ai simț practic...Ai să-ți piezi averea(...) cu filozofia dumitale nu faci doi bani*”.

O doamnă în vârstă, partenera de conversație a lui Gheorghidiu în timpul reuniunilor mondene, îl numește „*omul cu sensibilitate năzdrăvană*” și nu de puține ori îi spune : „*Atâta luciditate e insuportabilă, dezgustătoare*”.

- b) **Autocaracterizarea:** utilizată pentru a realiza un portret fizic, moral sau psihologic: „*Eram înalt și elegant*”, „*Eram alb ca un om fără globule roșii*”, „*Lipsit de orice talent, în lumea asta muritoare, fără să cred în Dumnezeu, nu m-aș fi putut realiza-și am încercat-o-decât printr-o dragoste absolută*”.

- **Autoanaliză lucidă:** naratorul dezvăluie că sentimentele sale sunt generate de orgoliu: „*Începusem să fiu măgulit de admirația pe care o avea mai toată lumea pentru mine, fiindcă eram atât de pătimaș iubit de una dintre cele mai frumoase studente, și cred că acest orgoliu a constituit baza viitoare mele iubiri*”

-tot prin autoanaliză naratorul își dezvăluie suferința cauzată de despărțirea de femeia iubită: „*simțeam din zi în zi, departe de femeia mea, că voi muri, căci durerile ulcerose-acum când nu mai puteam mânca aproape deloc-deveniseră de nesuportat. Slăbisem într-un*

mod

care mă despera, căci făcea o dovadă obiectivă că sufăr din cauza femeii, și oricât aș fi vrut să ascund cu surâsuri rănilor orgoliului meu, nu mai puteam izbuti, din cauza aceasta.”

-își analizează nefericirea și gelozia, dar, caracterizat de ipocrizie, nu are curajul să le recunoască: „*Niciodată n-am avut prilejul să fiu până la capăt nefericit*”, „*Nu, n-am fost nicio secundă gelos, deși am suferit atâta din cauza iubirii.*”

- **Introspecția-** specifică romanului psihologic modern, este utilizată pentru observarea trăirilor psihice ale personajului: Gheorghidiu recunoaște că este predispus spre introspecție, așa încât starea sa specifică este „*măcinarea lăuntrică*”, „*foiala de șerpi*”, „*Noaptele mi le petreceam în lungi insomnii, uscate și mistuitoare*”, „*Niciodată nu m-am simțit mai descheiet de mine însumi, mai nenorocit*”.

-este conștient de percepția eronată a celorlalți asupra caracterului său, intransigența fiind cea care-l face insuportabil în ochii cunoscuților: „*aveam o reputație de imensă răutate, dedusă din îndârjirea și sarcasmul cu care-mi apăram părerile, din intoleranța mea intelectuală*”, „*...mă decretau lacom, egoist, lipsit de caracter*”.

- **Notarea stărilor fiziologice și a senzațiilor:** „*Nu pot gândi nimic. Creierul parcă mi s-a zemuit, nervii, de atâta încordare, s-au rupt ca niște sfori putrede.*”, „*Fiecare explozie ne năucește bătându-ne mereu țepi de fier, cu ciocanul, în urechi*”.

- **Monologul interior:** dezvăluie principala trăsătură de caracter a personajului: orgoliul. Ilustrativă în acest sens este mărturisirea lui Gheorghidiu în ceea ce privește felul în care ia naștere iubirea pentru Ela: „*Iubești întâi din milă, din îndatorire, din duioșie, iubești pentru că știi că asta o face fericită.*”

- **Fluxul conștiinței**(trăiri, sentimente, reflecții)

În concluzie, Gheorghidiu reprezintă intelectualul intransigent, aflat în căutarea absolutului.

Trăsături definitorii ale eroului:

- orgoliul,

- natura analitică și reflexivă,
- luciditatea, sensibilitatea exagerată, inteligența,
- conștiința propriei valori(în raport cu mondenii apreciați de Ela)

STILUL NARATIV:

Registrul stilistic al romanului se caracterizează prin claritate, fraza scurtă și nervoasă, tonul analitic și intelectualizat. Stilul adoptat de Camil Petrescu este **anticalofil**, iar autorul consideră că într-o operă literară relatarea subiectului trebuie să fie precisă și concisă „*ca într-un proces verbal*”

Registre stilistice utilizate sunt diverse, de la cel **conceptualizat, eseistic**, cu referințe culturale al personajului-narator) la cel **colocvial**(din limbajul personajelor)

PERSPECTIVA NARATIVĂ:

-**narațiunea se realizează la persoana I, ca o confesiune a personajului principal care trăiește două experiențe fundamentale: iubirea și războiul**, dar îl recunoaștem pe autor și în vorbirea altor personaje,
 -**relatarea la pers. I presupune un narator implicat**, o **identitate între narator și personaj**, relatând evenimentele dintr-un singur **punct de vedere, unic și subiectiv**, având rolul de mediator între cititor și celelalte personaje(îl determină pe cititor să cunoscă despre personaje atât cât știe și personajul principal),
 -situarea eului narativ în centrul povestirii conferă **autenticitate**, iar faptele și personajele sunt prezentate ca **evenimente interioare, interpretate, analizate**.

-**personajul –narator este o instanță a comunicării narative** a cărei imaginație nu se confundă cu existența reală a autorului(deși la baza romanului stă jurnalul de campanie al autorului din timpul războiului):„...*dacă partea întâia a acestui roman e o fabulație, e adică născocită de un autor care nici nu era însurat și nici n-avea familie pe vremea aceea și deci că eroul Ștefan Gheorghidiu cu soția lui sunt pură ficțiune, în schimb se poate afirma că partea a doua a cărții, aceea care începe cu întâia noapte de război, este construită după memorialul de campanie al autorului, împrumutat cu amănunte cu tot eroului*”.

Tehnici narative: tehnica analitică, inserția, alternanța, tehnica decupajului, a contrapunctului.

VIZIUNEA DESPRE LUME , ESTETICA AUTENTICITĂȚII:

- Viziunea despre lume a scriitorului, transferată personajului-narator Ștefan Gheorghidiu, este viziunea unui spirit reflexiv, cu preocupări filozofice și literare, ceea ce dă naștere unei proze analitice de factură subiectivă.
- Accentul cade pe factorul psihologic, pe înregistrarea și analiza ecoului pe care îl au faptele, evenimentele exterioare în conștiința personajului, epicul fiind diminuat,
- Sursele filozofice ale acestei perspective asupra lumii sunt fenomenologia lui Husserl și intuiționismul lui Bergson, iar romanul proustian constituie modelul literar,
- Trăsături ale romanului: **substanțialitatea**(narațiunea reflectă esența concretă a vieții, iar personajele sunt exemplificări ale unor principii, niște conștiințe individuale) și **autenticitatea**(reflectarea realității prin propria conștiință: „*singura existență reală este cea a conștiinței*”) și are drept marcă narațiunea la persoana I.

Roman al experienței

Temele romanului fiind dragostea și războiul au rolul de a ilustra cele două experiențe ale îndrăgostitului de absolut. Fiecare dintre cele două experiențe naște câte **un conflict** în conștiința eroului narator, provenit din **nepotrivirea între iluzie și realitate**.

Experiența iubirii

Prima experiență de cunoaștere- **iubirea** , e trăită sub semnul incertitudinii și a unui zbucium permanent în căutarea absolutului.

La modul mitic, acest **tânăr ingenuu**, consideră că fiecărui bărbat îi este sortită o anumită femeie, încă de la începutul veacurilor, iar negarea acestui fapt, a destinului în sine, ar echivala cu distrugerea ordinii universale, de aici frământările lui lăuntrice;:„ **Simțeam că femeia aceasta este a mea în exemplar unic: așa ca eul meu, ca mama mea, că ne întâlnisem de la începutul lumii, peste toate devenirile, amândoi, și aveam să pierim la fe, amândoi**”.

Iubirea lui pentru Ela se naște în anii 1912-1913, în Universitatea bucureșteană și va deveni curând prilej de suferință pentru tânărul student. În cazul lui Gheorghidiu, iubirea se naște dintr-o întâmplare, devine cu timpul obișnuință pentru a se transforma, în cele din urmă în obsesie.:„ **Orice iubire e ca un monodeism, voluntar la început, patologic pe urmă;**” spune Gheorghidiu la un moment dat.

Naiv, el încearcă să o modeleze pe tânăra femeie după conturul unui ideal propriu: Ela participă la cursurile și la seminariile lui, îi răsfoiește-serioasă și cuminte-cărțile de filozofie și este inițiată în teoriile lui Kant, din dorința de a ajunge la iubirea spirituală înaltă. Numai că tânărul **iubea o iluzie**, o himeră care nu putea exista în viața reală...„**nu m-aș fi putut realiza decât într-o dragoste absolută**”. Prezentarea dramei erotice a personajului îi oferă prilejul autorului de a prezenta concepția sa despre iubire, văzută ca un sentiment pur, înălțător, care cere o comuniune perfectă între parteneri, o dăruire totală, fără compromisuri, adică o iubire absolută care dă partenerilor drept de viață și de moarte unul asupra celuilalt:„**acei care se iubesc au drept de viață și de moarte, unul asupra celuilalt**”. O astfel de iubire mare „**e mai curând un proces de autosugestie...trebuie timp și complicitate pentru formarea ei**”, susține Gheorghidiu.

Treptat, pe măsură ce cad vălurile cu care își împodobise iubirea, tânărul „coboară” din ideal, în realitate. După primirea unei moșteniri neașteptate de la unchiul Tache, soția sa se lasă în voia tentațiilor mondene, devenind din ce în ce mai preocupată de lux, petreceri și escapade, fapt ce intră în totală contradicție cu idealul său de feminitate.

Acum protagonistul romanului trăiește prima revelație în legătură cu personalitatea Elei, preocupată de avere, ignorând fericirea obținută prin iubire. Acum , noul Pygmalion, care-și făurise femeia din iubire este dezamăgit și trist: „**Mă cuprindea o nesfârșită tristețe văzând că femeia asta, pe care o credeam suflet din sufletul meu, nu înțelegea că poți să lupți cu îndârjire pentru triumful unei idei, dar în același timp să-ți fie silă să te frământă pentru o sumă, fie ea oricât de mare**”.

Plimbarea la Odobești într-un grup mai mare, declanșează **criza de gelozie**, de incertitudine a iubirii, punând sub semnul întrebării fidelitatea Elei. Faptele, gesturile, privirile și cuvintele Elei se reflectă în conștiința eroului care suferă la modul sublim drama iubirii. Mici incidente, gesturi fără importanță, priviri schimbate de ea cu domnul G., flirtul nevinovat, se amplifică, căpătând dimensiuni catastrofale în conștiința eroului.

Principala modalitate de ilustrare a zbuciumului său interior este **introspecția** realizată prin **monolog interior**. Fire pasională, puternică și reflexivă, conștientă de zbuciumul său lăuntric , Ștefan Gheorghidiu adună progresiv semne ale neliniștii, ale incertitudinii, ale îndoielilor sale interioare pe care le disecă minuțios. Atenția insistentă acordată Elei de domnul G., avocat obscur, dar bărbat monden, sporește suspiciunile personajului-narator. Incertitudinea iubirii devine în curând o „tortură” și îl determină pe Ștefan să se despartă de soția sa, deși respinge ideea geloziei:„ **Nu, nu am fost nicio secundă gelos, deși am suferit atâta din cauza iubirii**”. Văzând în Ela idealul său de iubire și de feminitate către care aspira cu toată ființa lui, trăiește o dramă când acesta se probește.

Trăind în lumea ideilor pure, eroul aspiră spre o dragoste pură, căutând în permanență certitudini care să îi confirme profunzimea sentimentului de iubire, dar se simte obosit, după parcurgerea experienței existențiale a războiului, și se hotărăște să se departă de ea definitiv și să îi lase o parte din avere pe care o avea împreună cu amintirile și „tot trecutul”.

Experiența războiului:

A doua experiență de viață, fundamentală în planul cunoașterii existențiale este războiul, o experiență trăită direct și care constituie **polul terminal al dramei intelectualului însetat de absolut**.

Din dorința de a trăi o experiență existențială pe care o consideră definitorie pentru formarea sa ca om, dar și dintr-un orgoliu exagerat, Ștefan se înrolează voluntar, deși ar fi putut evita participarea la

război, profitând de averea sa, așa cum procedează și Nae Gheorghidiu. Protagonistul își motivează înrolarea pe front astfel: „*N-aș vrea să existe pe lume o experiență definitivă, ca aceea pe care o voi face, de la care să lipsesc, mai exact să lipsească ea din întregul meu sufletesc. Ar avea față de mine, cei care au fost acolo, o superioritate, care mi se pare inacceptabilă. Ar constitui pentru mine o limitare*”.-după al. Paleologu, „*Gheorghidiu pleracă pe front dintr-o aviditate de cunoaștere*”.

Încă din perioada concentrării, tânărul fusese consternat de slaba pregătire militară a României, prezentată în Parlament și în presă în cuvinte laudative și mincinoase.

Ulterior, Gheorghidiu privește războiul ca pe o **experiență necesară**, care nu putea lipsi din întregul său sufletesc. Din nou însă, realitate nu se conformase imaginii ideale pe care și-o proiectase: imaginea războiului este **demitizată**, nimic eroic, nimic înălțător, războiul este privit ca o **experiență umană tragică și absurdă**, războiul înseamnă frică, marșuri interminabile, foame și moarte, mai ales moarte. În tabloul apocaliptic în care oamenii se întorc în „*pământul lui Dumnezeu*”, moartea(ultima experiență absolută) devine dureros mijloc de cunoaștere: „*numai acolo, în fața morții și a cerului înalt poți cunoaște oamenii.*”

Ca un condamnat la moarte cu sentința fără dată, Gheorghidiu trăiește cu frică fiecare moment al unui timp încremenit și inuman. Autorul ne oferă aici o viziune personală asupra războiului, trăit de întreaga ființă a eroului. Este experiența sa interioară.

Cartea a II-a îl prezintă pe Gheorghidiu analizându-și **propria stare de spirit** înainte de război(o neobosită căutare de certitudini), în timpul luptei se va întreba asupra sensului acesteia, asupra împrejurărilor în care va muri: „*Știu că voi muri, dar mă întreb dacă voi putea îndura fizic ramna cemi va sfâșia trupul*” și după război(o stare de oboseală). Situațiile prezentate sunt dramatice, este urmărită dehumanizarea grupului de combatanți sub povara noroiului, a fumului, a buimăcelii și a spaimei de moarte. El observă și înregistrează **panica, lașitatea**, trăite la nivel senzorial: „*Șoseaua crapă în explozii cumplite, şuierături groaznice cu ceva de șarpe de fier*”, „*nervii plesnesc, pământul și cerul se despică...e ca la începutul lumii*”. Viața oamenilor stă sub semnul hazardului și al animalității, al dorinței de supraviețuire: „*cădem cu sufletele rupte în genunchi, apoi alergăm, coborâm speriați. Nu mai e nimic omenesc în noi*”. Imaginea groazei **atinge punctul culminant** în cap. „*Ne-a acoperit pământul lui Dumnezeu*”. Șochează imagini de un realism zguduitor: imaginea omului căruia îi retezase un obuz capul și continuase să meargă. Drama lui Gheorghidiu se contopește cu cea a camarazilor lui , panica, frica, lașitatea sunt descrise realist, fiind sentimente și încercări umane care-i înfrățesc.

Experiențele dramatice trăite pe front modifică atitudinea personajului-narator față de restul existenței sale: „*Atât de mare e depărtarea de cele întâmplare ieri, că acestea sunt mai aproape de copilăria mea decât de mine cel de azi.*”, iar în final, drama războiului îi va aduce însă salvarea de vechile frământări, tânărul înțelegând că acestea sunt derizorii(mărunte).

Capitolul final „*Comunicat apocrif*” îl prezintă pe Gheorghidiu transformat de experiența definitorie a războiului care plasează în plan secund experiența iubirii: el își domină gelozia care amenința să îl dehumanizeze și se înalță deasupra societății dominate de legile ei stâmbe.

Prin intermediul războiului drama sentimentală nu se rezolvă, ci se anulează în drama colectivă cauzată de acesta. Moartea nivelează destinele, egalizează ființele, dar naște și **sentimentul înstrăinării**: „*nu mai am timp să-mi simt sufletul*”.

Destinul personajului se înfăptuiește numai prin traversarea **ambelor experiențe**, ultima(experiența războiului și a morții) izbăvinduo-l de chinurile priovocate de cea dintâi(experiența iubirii): la sfârșitul Cărții a II-a, Ștefan Gheorghidiu se desparte de Ela, căreia îi lasă, „*absolut tot ce e în casă, de la obiecte e preț la cărți...de la lucruri personale, la amintiri. Adică tot trecutul*”.

Trăirea intensă a ultimei experiențe ca fenomen care-i revelează(dezvăluie) esența condiției umane îl ajută **să se clarifice pe sine**, să-și depășească drama erotică, astfel Gheorghidiu nu este un învins, ci un ins superior care se detașează cu superioritate de p-roblemele umane.